

МЕТАФІЗИКА АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ. ОСОБИСТІСТЬ В СИТУАЦІЇ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ

Гарькавець С.О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля (Україна, м. Сєверодонецьк),
професор кафедри психології та соціології,
доктор психологічних наук, професор,*

КРИЗА СОЦІАЛЬНОЇ НОРМАТИВНОСТІ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Соціально-нормативна регуляція, як відомо, виникає з необхідності надати людині певні дозволи, зробити впорядкованими й обмеженими наявні індивідуальні прояви її активності, які спочатку іноді, а потім усе частіше вступають у суперечку з інтересами спільноти. Центральним елементом таких упорядкувань та обмежень виступають норми або загальні приписи бажаної соціальної поведінки індивідумів.

Натеper ми спостерігаємо значні поліваріації соціально-нормативної регуляції та постійні спроби зневолювати існуючі норми, замінити їх новими. Проте, в якому напрямку відбуваються такі зміни та чи не призведуть такі «соціально-нормативні інновації» до повного заперечення існуючих цивілізаційних правил існування, до визначеного Ф. Фукуямою [3] «кінця історії» – ми тільки можемо здогадуватися.

Існує значне різноманіття наукових підходів до того, що таке «норма» або «нормативне». Іноді виявляється значно зручнішим дати визначення патологічному, ненормативному, девіантному, злочинному, ніж здоровому, нормативному або правовому. Проте, наш аналіз засвідчив, що на теперішній час існує кілька основних підходів до розгляду поняття «норма» у теоретичному сенсі [1]. Так, норма розглядається у якості феномену, який змістовно визначається як відбиття *ідеалу (зразку), середньостатистичного прояву, функціонального оптимуму, ефективної форми пристосування до умов навколишнього*

середовища, виступає проявом певної дії та є ефективним алгоритмом функціонування.

Кожна норма має свій спектр відтворення та у різних галузях знання має своє значення, що не може задовольняти широкому контексту її використання. Наприклад, моральна, резидуальна та правова норми беруть свій початок в особливостях культури суспільства, у його історії, цінностях, звичаях, традиціях, ремеслах і технологіях. З часом ці норми змінюються і те, що, наприклад, сто років тому вважалося нормою та бажаним, сьогодні може стати навпаки антинормою та небажаним.

Проте, як слушно зазначає Ю. Харарі [4], у майбутньому алгоритми можуть стати володарями корпорацій, перестати підкорятися нормативним бажанням людських істот і безапеляційно підкорити їх собі. Отже, все нормативне може звестись до певної алгоритмічної послідовності, а «норма» може бути розглянута у якості оптимального алгоритму, у відповідності до якого, індивід, соціальна система або кремнієві (неорганічні) прилади не переходять на патологічний або руйнівний рівень власного функціонування.

Натепер світ стикається з новими викликами, що зачіпають всі сфери життєдіяльності людей та змушують їх із підвищеною активністю адаптуватися до нових умов існування. Епоха постправди захопила світ, а інформаційні потоки стають настільки потужними, що стає дуже складним вирішити, де правда, а де брехня. Як слушно зазначає Г. Почепцов [2], інформація стає на перше місце, а реальність – на друге. Світ перейшов від індустрії факту до індустрії фейку.

Це стосується й норм, що втрачають свою фактичність, а набувають змісту інтерпретації. Інформаційні потоки впливають на процес утворення певної нормативної моделі, але під конкретним кутом зору, що може розбігатися з раніше побудованими моделями, їх заперечувати або спростовувати, та надавати можливість людям робити власні інтерпретації того, що можна, а чого не варто робити.

Соціальні норми виступають й одним із засобів соціалізації індивідумів, соціокультурними конструктами, які пропонують їм загальноприйнятні сценарії соціальної активності. Проте, в інформаційному суспільстві постійно збільшується нормативна поляризація, що була значно вужче в індустріальному соціумі. Це пояснюється тим, що норми виявляються ще й настановленнями того, що слід робити, а чого треба уникати. Коли інформації дуже забагато та вона стає супе-

речливою, то люди починають сприймати ту думку, що ґрунтується на їх симпатіях та очікуваннях. Тобто, з точки зору конкретної особистості норми виступають критеріями орієнтації та цілепокладання. Це соціально регламентовані та схвалювані «інваріанти поведінки», у межах яких індивідуум шукає альтернативи шляхів і засобів досягнення власних цілей, а зміст норм визначається об'єктивними характеристиками соціальної дійсності.

Соціальні норми виступають функціональним алгоритмом, під яким розуміється добродесна, бажана, соціально-схвальна поведінка індивідуумів, а соціально-нормативне існування особистості є продуктом узгодження дії соціальних норм та її внутрішніх інтенцій. Але соціальні норми є не тільки проявом суспільного або групового консенсусу. Дія соціальних норм також залежить від впливу певних соціальних ситуацій, у яких вони виявляють свою дієвість. Кожна соціальна ситуація відрізняється за екологічними, географічними, архітектурними, правовими, психосоціальними та іншими змінними середовища та його атрибутів. Тобто, соціальна ситуація – це комплекс певних умов, зовнішніх сил і стимулів, що здійснюють вплив на людину.

У соціальній ситуації проявляються об'єктивна та суб'єктивна сторони, прояви яких залежать від дії зовнішніх чинників та психології самої особистості. Наприклад, в умовах збройного конфлікту відсутня загроза суспільного та державного осуду за вчинення крадіжки або інших аморальних і протиправних дій відносно ворога або його союзника. Тобто, у такій соціальній ситуації соціальна норма, що релевантна у мирному житті, повинна бути проігнорована, оскільки цього вимагає збереження життя військового та його товаришів по зброї. Інший приклад, коли відбувалася криза соціальної нормативності, це коли норми радянського суспільства увійшли у протиріччя з нормами пострадянської соціальної турбулентності, коли багато громадян залишилися у соціально-нормативній невизначеності або виявилися у стані соціальної аномії. У 90-х рр. XX ст. це збільшило питому вагу «вільних соціальних радикалів», що призвело до значного зростання «соціальних пухлин» – антисоціальних проявів громадян.

Натепер криза соціальної нормативності полягає у тому, що соціальні норми втрачають силу свого фактичного впливу, оскільки інформаційні потоки нівелюють можливість прогнозування та очікування соціальних дій партнерів по взаємодії на підставі їхньої по-

передньої соціально-нормативної визначеності. Потоки різноманітної інформації, навпаки, збільшують рівень невизначеності та соціальної турбулентності за рахунок того, що інформація надходить безперервним потоком, індивідууми не поспівають її обробляти, а реальність далеко не завжди відповідає інформаційному контексту. Це призводить й до того, що все більше людей відриваються від реальності та занурюються у віртуальний світ. Якщо у минулому відрив від реальності був небезпечним для людини, оскільки навколишній світ таїв загрози її життю, то натеper для людини, здебільшого, не робота, а дозвілля стає її пріоритетом (навіть пандемія COVID-19 це певним чином артикулювала). Відтак, люди можуть значний час проводити у віртуальній реальності, а окремі індивідууми із неї вже навіть і не виходять. Але це стає й чинником унеможливлення індивідуумом усвідомлювати цінність соціальної норми реального світу, оскільки норми з віртуальної реальності вже не вимагають від нього алгоритму доброчесності, бажаності та соціальної схвальності. Більше того, анонімність, що розповсюджена у соціальних мережах, навпаки, створює умови для екстраполяції всіх негативних інтенцій особистості.

Також, останнього часу, у світі спостерігаються активні спроби деяких суб'єктів політики переписати правила міжнародних відносин, норми міжнародної взаємодії, чому ми всі стаємо свідками. Існуючі норми цивілізованого життя заперечуються, а на зміну ним з'являються норми архаїчного часу. Відбувається певний регрес нормативної регуляції суспільних відносин, що нагадує нібито про приреченість людей нести у собі психо-біологічні механізми агресії та страху, що генерують насилля на всіх рівнях. Руйнівна сила політичних, міжнаціональних, релігійних конфліктів і війн зухвало демонструє зворотній бік цивілізованої свідомості людей, де не має місця людяності, гідності та іншим людським чеснотам. Коли зворотній бік так званої цивілізованої свідомості стає наявним, то вчорашній «добродій» береться за цеглину, вила або автомат, щоб убивати собі подібних. Тобто, ніякі норми не утримують індивідуума від жорстоких, нелюдських дій, а він сам перетворюється на жалюгідний симулякр пращурів-дикунів.

Отже, натеper ми спостерігаємо, як хвилі інформаційних потоків розмивають існуючі соціально-нормативні підвалини життєдіяльності індивідуумів і не завжди з благодатною метою. Нормативні

трансформації відбуваються на всіх рівнях суспільного життя, що може негативно позначитися на соціальній активності людей в майбутньому, які ще й власноруч посилюють негативні тенденції за рахунок уникання справжньої реальності та занурення в ірраціональний світ віртуального.

Література:

1. Гарькавець С. О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі: [монографія] / С. О. Гарькавець. – Луганськ : вид-во «Ноулідж», 2010. – 343 с.
2. Почепцов Г. Информация без связи с реальностью. [Электронный ресурс] / Георгий Почепцов. – Режим доступа к ресурсу : https://zn.ua/socium/informaciya-bez-svyazi-s-realnostyu-293877_.html
3. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма; [пер. с англ. М. Б. Левин]. – М. : Изд-во АСТ, 2010. – 588 с.
4. Харари Ю. Н. Homo Deus. Краткая история будущего / Юваль Ной Харари; [пер. с англ. А. Андреева]. – М. : Синдбад, 2016. – 496 с.

Мартинюк Е.І.

*Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
(Україна, м.Одеса),*

доцент кафедри філософії, кандидат філософських наук, доцент

Никитченко О.Е.

*Одеський національний політехнічний університет
(Україна, м. Одеса),*

*доцент кафедри культурології, мистецтвознавства
та філософії культури, кандидат філософських наук*

СМІХОВА КУЛЬТУРА ЗА ЧАСІВ ПАНДЕМІЇ «COVID-19»

Актуальність проблеми, що розглядається, обумовлена саме тим, що зараз людство перебуває перед антропологічним викликом у вирі подій, пов'язаних саме з розширенням цього коронавірусу.